

МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ БОРОВИК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки;

 <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>,

e-mail: boroviknik86@gmail.com

ПРОТИДІЯ ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИМ ГРУПАМ ПРОТИВНИКА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Статтю присвячено пошуку шляхів удосконалення тактико-спеціальної готовності поліцейських до протидії диверсійно-розвідувальним групам на прикордонних територіях і в місцях ведення активних бойових дій. Визначено додаткові повноваження поліції в умовах дії правового режиму воєнного стану, серед яких проведення у взаємодії боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями.

Для вирішення завдань дослідження проведено аналіз джерел міжнародного та вітчизняного права, що передбачають застосування диверсійно-розвідувальних груп сторонами конфлікту, розкрито сутність та ієрархічну будову цих груп, визначено об'єкти, до яких забороняється застосування диверсійних заходів. Наведено перелік об'єктів ворогуючих сторін, щодо яких згідно з нормами міжнародного гуманітарного права можливе завдання шкоди.

Розглянуто організаційні особливості основ оборонного бою підрозділами сухопутних військ окремих країн, зокрема Федеративної Республіки Німеччина та Сполучених Штатів Америки. Згідно з військовою доктриною зазначених країн метою оборони є зрив наступальних дій противника, нанесення йому максимальних втрат у живій силі й техніці, виграш часу з метою зосередження сил на вибраному напрямку для переходу в наступ.

Наведено ознаки, за якими можна розпізнати членів російських диверсійно-розвідувальних груп. Такими ознаками є виконання особами певних дій, серед яких ведення розвідувальної діяльності, дестабілізація обстановки шляхом здійснення кримінальних злочинів (вибухи, вбивства, напади, пограбування) під виглядом побутових злочинів, розповсюдження неправдивих відомостей та дискредитація органів влади під час безпосереднього спілкування з місцевим населенням.

Виокремлено тактичні прийоми боротьби з диверсійно-розвідувальними групами на території контролюваного прикордонного району. Вивчено досвід проведення силами безпеки й оборони України контрдиверсійних заходів, одним з елементів яких є засідка. Запропоновано модель диверсійного захисту та її використання в освітньому процесі ЗВО МВС України, що передбачає комплексне поєднання командно-штабних навчань із тактико-спеціальними навчаннями у два етапи та залучення курсантів до забезпечення публічної безпеки та порядку у прикордонних населених пунктах.

Ключові слова: диверсійно-розвідувальна група, прикордонна територія, бойові дії, звичайні війни, тактичні прийоми, смуга забезпечення.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Характерною рисою сучасної збройної боротьби проти російського агресора стало розширення меж диверсійно-терористичних дій, особливо якщо брати до уваги те, що лінія фронту розтяглася на понад тисячу кілометрів, на деяких напрямках уже не один місяць точаться позиційні бої. У свою чергу, зосередження збройних сил республіки білорусь, проведення ними повномасштабних навчань з бойовою стрільбою поблизу державного кордону на півночі України, створення

баз для підготовки бійців незаконних військових формувань (ПВК «Вагнер») спонукає українське командування до залучення додаткових сил для стримування країни-агресора та посилення розвідки.

В умовах дії правового режиму воєнного стану додаткові повноваження поліції були значно розширені. У разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії підрозділи Національної поліції

беруть участь в обороні України, виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів, передбачених правовим режимом воєнного стану. До переліку повноважень, що покладені на підрозділи Національної поліції України, входить проведення у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України заходів щодо боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями. Підрозділи поліції особливого призначення під час дії воєнного стану в ході відсічі збройної агресії проти України за рішенням військового командування, погодженим із керівником поліції або уповноваженою особою, можуть брати участь в обороні України відповідно до Закону України «Про оборону України» шляхом безпосереднього ведення бойових дій.

Питання взаємодії суб'єктів правоохоронної діяльності під час заходів із протидії диверсійно-розвідувальним групам (далі – ДРГ) противника досліджувались багатьма науковцями, серед яких О. Глуздань, В. Городнов, Ю. Івашков, Р. Каратаєв, В. Кириленко, В. Курніков, Б. Олексієнко. Вивченням проблеми розрахунку ступеня важливості основних ознак протиправної діяльності незаконних збройних формувань та формуванням їх ієрархічної послідовності з використанням таксономічного методу займалися С. Москаленко, Р. Калюжний, В. Камінський, І. Сопілко, Г. Спіцина, І. Шинкаренко.

Проте в окреслених публікаціях лише вибірково надані правові та психологічні аспекти протидії ДРГ суб'єктами правоохоронної діяльності в умовах дії правового режиму воєнного стану. Саме тому вважаємо за необхідне розглянути питання боротьби з незаконними збройними формуваннями в контексті протидії ДРГ країни-агресора з позиції не лише правової науки, а й загальновійськової тактики і тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів поліції.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є визначення пріоритетних напрямів удосконалення тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів поліції до боротьби з незаконними збройними формуваннями та протидії ДРГ противника.

Завданнями дослідження є:

1) визначити правовий, психологічний й організаційний аспекти протидії ДРГ суб'єкта-

ми правоохоронної діяльності в Україні та за кордоном;

2) дослідити показники оцінювання прогнозованого рівня належності об'єктів розвідки до дій ДРГ, розроблення засобів ідентифікації та знешкодження ДРГ;

3) розкрити чинники, що впливають на ефективність проведення пошукових заходів із протидії ДРГ спільно із взаємодіючими підрозділами в межах територіальних громад, що розташовані в районі проведення бойових дій.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Для вирішення поставлених завдань застосовано такі методи наукового пізнання: *теоретичні* – аналізу, систематизації та узагальнення наукових джерел, нормативно-правових актів – з метою розкриття правових підстав протидії незаконним збройним формуванням суб'єктами правоохоронної діяльності в Україні; *компаративного аналізу* – для характеристики зарубіжного досвіду з організації та бойового призначення частин (підрозділів) військових формувань із протидії незаконним збройним формуванням; *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування – для виявлення рівня професійної готовності підрозділів Національної поліції України до виявлення та знешкодження ДРГ.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Тільки за перший місяць повномасштабного вторгнення російської федерації правоохоронними органами було затримано понад 350 учасників ДРГ, які у своїй диверсійно-розвідувальній діяльності використовували військову форму підрозділів сил безпеки й оборони України, викрито понад 10 агентів російських спецслужб, а також транснаціональні канали вербування найманців до російської армії.

Російські окупанти не відмовляються від намірів тероризувати прикордонні області, зокрема Чернігівщину, Сумщину, Харківщину. На жаль, робота диверсантів – це загроза і цивільному населенню. Ворог може із засідки відкривати вогонь по будь-яким транспортним засобам, що є прямим порушенням законів та звичаїв війни. Щоразу, намагаючись розвідати, що коїться на правому березі Дніпра в Херсонській області, ворог спрямовує свої ДРГ на човнах, основне завдання яких – знищення цивільної інфраструктури, поширення «фейків», викриття місць розташування сил безпеки та оборони України для подальшого наведення артилерії, дронів чи ракет.

Щоб ефективно проводити контрдиверсійні заходи, потрібно вивчити історичний досвід появи відповідних загонів. Першою

згадкою про диверсійно-розвідувальну діяльність є розвідувальні загони центуріонів в Римській імперії та спеціальні підрозділи голітів у Греції, але вони були в зародковому стані. Суто диверсійні функції виконували спеціальні загони козаків у період Гетьманщини, завданням яких було проведення рейдів у тилу ворога, що завдавало істотної шкоди його найбільш укріпленим пунктам. Проте подібні загони уникали відкритого бою. Принципи діяльності ДРГ істотно змінилися в ХХ столітті під час позиційного ведення бойових дій у роки Першої світової війни (Ковальов та ін., 2022).

Проведений аналіз наукових публікацій дозволив дійти висновку, що ДРГ – це маневрений підрозділ спеціального призначення сухопутних або військово-морських сил кількістю від 2 до 10 осіб, що використовується у передвоєнний та воєнний час із метою проведення розвідки та диверсій у тилу противника.

Визначальними ознаками ДРГ є:

- 1) мобільність – невеликий розмір групи дозволяє їй швидко долати великі відстані;
- 2) спеціальна підготовка – члени ДРГ проходять спеціальне навчання з мінно-підривної, вогневої, фізичної, психологічної, медичної, інженерної, парашутно-десантної, підводної, альпіністської підготовки;
- 3) скритність – здатність діяти автономно на території противника тривалий час;
- 4) специфічне спорядження – учасники ДРГ намагаються не використовувати зброю загального призначення;
- 5) особливе ставлення у стані противника – коли учасників ДРГ розкривають, найчастіше їх командування не вчиняє дій щодо звільнення чи порятунку, тому що виникає ризик вербування цих бійців армією супротивника, що робить діяльність ДРГ досить ризикованою.

Діяльність ДРГ передбачена низкою норм міжнародного та військового права, відповідно до яких диверсійні заходи можливі лише за умови, якщо держави-супротивники офіційно перебувають у стані війни.

Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права ДРГ має право завдавати шкоду таким об'єктам противника:

- особовий склад ворожої армії;
- споруди стратегічного призначення;
- військова техніка;
- ДРГ противника;
- споруди військово-промислового комплексу.

Цей перелік є вичерпним. Нанесення шкоди будь-яким іншим об'єктам буде вважатися воєнним злочином (Шинкаренко, Подзолкова, 2022).

Відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року цивільні об'єкти не повинні бути об'єктом нападу або примусових заходів. Крім того, заборонено піддавати нападу або знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, такі як запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди для забезпечення запасів питної води, а також іригаційні споруди, з метою не допустити використання їх цивільним населенням або супротивною стороною як засобу підтримання існування, незалежно від мотивів, штучного створення голоду серед цивільних осіб, примусити їх до виїзду або з якоїнебудь іншої причини¹.

Забороняється здійснювати диверсійні заходи щодо:

- мирного населення;
- медичних установ і транспорту (в тому числі військових), установ Міжнародного товариства Червоного Хреста;
- об'єктів цивільного та гуманітарного призначення.

Існують вимоги про те, щоб під час виконання бойових завдань члени ДРГ використовували формений одяг із відмінними знаками своєї країни, в іншому разі їх діяльність набуває терористичних ознак (Боровик та ін., 2023).

Правовою основою діяльності правоохоронних органів України, зокрема Національної поліції, в тому числі з оборони держави, є Конституція України, закони України «Про оборону України» та «Про основи національного супротиву», Стратегія воєнної безпеки України. У цих нормативно-правових актах закріплені правові й організаційні засади національного спротиву, організаційних основ до її підготовки, виконання та ведення в дію, завдання і повноваження сил безпеки та оборони й суб'єктів з питань підготовки і ведення національного супротиву.

Досвід Другої світової війни мав вплив на формування військової доктрини провідних держав світу, що передбачало ведення бойових

¹ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : від 08.06.1977 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 16.12.2023).

дій до повного знищення країни-противника. У свою чергу, розпад Радянського Союзу сприяв скороченню військово-економічного потенціалу зі зміною вектора на вдосконалення високоточного озброєння. Прикладом чого є проведення на початку XXI ст. воєнних операцій із масовим застосуванням високоточної зброї.

З урахуванням ознак і видів діяльності ДРГ необхідно встановити організаційні особливості основ оборонного бою підрозділами сухопутних військ окремих країн, а саме ФРН та США (Боровик, 2021).

Згідно з військовою доктриною зазначених країн метою оборони є зрив наступальних дій противника, нанесення йому максимальних втрат у живій силі й техніці, виграв часу з метою зосередження сил на вибраному напрямку для переходу в наступ.

Американські статuti передбачають ведення оборонних дій певними способами, серед яких позиційна оборона, яка здійснюється лише для утримання окремих ділянок місцевості. Основний спосіб – ведення вогню зі стаціонарних позицій та мобільна оборона, що передбачає послідовне утримання тимчасових позицій та проведення контратак у заздалегідь намічених районах перед основною лінією оборони. Основними елементами оборони є смуга забезпечення, основний район оборони, тилловий район оборони (Польцев та ін., 2022).

Смуга забезпечення – визначена територія від переднього краю оборони глибиною від 15 до 70 км, що обладнується під час проведення навмисної оборони або планового відходу системою військових інженерних споруд та силами прикриття (стримування). Головним завданням сил прикриття є створення умов для сповільнення атакуючих дій противника, визначення пріоритетних напрямків удару ворога, введення в оману стосовно розміщення сил опору.

Базовим елементом ефективної оборони є основний район, який розміщується між переднім краєм і тилловим районом та призначений для розгортання і дій основних сил стримування. Важливе значення при створенні основного району оборони надається облаштуванню системи загороджень, основу якої становлять мінно-вибухові загородження.

В армії США розрізняють чотири типи мінно-вибухових загороджень: перешкоджаючі, стримуючі, блокувальні, такі, що турбують. В армії ФРН серед мінно-вибухових загороджень також виокремлюють чотири типи: оборонні, захисні, такі, що турбують, оманні. Оборонні мінні поля мають на меті затримати

противника. Захисні створюються всіма родами військ із метою прикриття своїх позицій від раптових атак противника. Мінні поля, що турбують, планується встановлювати в тилу противника з метою обмежити його маневр або утруднити діяльність у важливих районах (Зелений, 2011).

Тилловий район оборони знаходиться за тилловою межею основного району оборони та призначений для розміщення резервів, тиллових підрозділів і адміністративних служб. Таке розташування тилового району оборони характерне для військових з'єднань починаючи від бригади і вище.

В Україні здійснення діяльності, спрямованої на протидію ДРГ, забезпечується суб'єктами правоохоронної діяльності шляхом ведення різних видів розвідки, оперативно-розшукової та контрозвідувальної діяльності, оцінки різних параметрів обстановки (Полторак та ін., 2012).

Об'єктами можливого інтересу ДРГ є стратегічні об'єкти та комунікації, шляхи сполучення, райони розташування військ, об'єкти військової інфраструктури, райони позицій ракетних військ, протиповітряної оборони, райони розгортання командних пунктів, розміщення баз озброєння, техніки і матеріально-технічних засобів, центральні органи виконавчої влади, територіальні центри комплектування та соціальної політики.

Ознаками, що будуть свідчити про належність особи до ДРГ, є виконання нею певних дій, серед яких ведення розвідувальної діяльності, дестабілізація обстановки шляхом здійснення кримінальних злочинів (вибухи, вбивства, напади, пограбування) під виглядом побутових злочинів, розповсюдження неправдивих відомостей та дискредитація органів влади під час безпосереднього спілкування з місцевим населенням, розповсюдження дестабілізуючої інформації за допомогою газет, листівок, брошур, телеграм-каналів, соціальних сторінок та інших ЗМІ, пошук співників і підбурювачів та їх фінансування, обладнання і маскування місць схованок, схронів із боеприпасами, спеціальними засобами індивідуального захисту та запасами харчів, виявлення встановлених технічних засобів зняття інформації, радіолокаційних маяків, приладів оптичної та електронно-оптичної розвідки, протимінних загороджень (сигнальних мін), місць тривалого перебування з метою спостереження за об'єктами військового призначення і прикордонними нарядами (Снегірьов, 2022).

На думку А. Мисика та О. Андрушка (2020), методика ідентифікації ДРГ охоплює такі етапи:

попереднє дослідження об'єктів захисту від дій ДРГ, визначення загроз, формування можливих сценаріїв дій ДРГ.

Враховуючи зазначене вище, пропонуємо розглянути модель протидиверсійного захисту, яку використовують підрозділи прикордонної служби у взаємодії з підрозділами Національної поліції України на території контрольованого прикордонного району, що складається з ком-

плексу попередньо визначених оперативно-розшукових, режимних, розвідувально-пошукових заходів, а також дій, спрямованих на захист населення прикордоння, органів місцевого самоврядування та охорону важливих об'єктів критичної інфраструктури, які охоплюють тактичні заходи практичного спрямування (детальніше див. рис. 1).

Рис. 1. Тактичні прийоми протидиверсійної боротьби

Із запровадженням на території України воєнного стану державою були зроблені певні кроки, спрямовані на захист і своєчасне реагування на загрози, нейтралізацію пошкоджень чи знищення об'єктів критичної інфраструктури, серед яких унесення змін до нормативних актів, що розкривають порядок реагування на надзвичайні ситуації стосовно деяких категорій об'єктів критичної інфраструктури. Зокрема, були внесені зміни до таких нормативних документів (Кузьменко, Коропатов, Думанський, 2022):

- постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури», якою затверджено Порядок формування переліку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, Порядок внесення об'єктів критичної інформаційної інфраструктури до державного реєстру об'єктів критичної інфо-

рмаційної інфраструктури, його формування та забезпечення функціонування;

- постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки», якою затверджено Порядок ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки та ведення їх обліку, а також започатковано роботу над Державним електронним реєстром об'єктів підвищеної безпеки;

- постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України», яка регулює механізм утворення центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Посиленню системи захисту об'єктів критичної інфраструктури буде слугувати поява в нормативних актах санкцій щодо можливості

застосування за порушення (як умисне, так і неумисне) вимог безпеки стосовно об'єктів критичної інфраструктури, а також дій, пов'язаних із недбалим виконанням законних приписів суб'єктів-контролерів, заходів державного примусу (відповідно до обставин – дисциплінарного, адміністративного і кримінального характеру) до відповідальних осіб, до посадових обов'язків яких входить виконання зазначених функцій (Зайцев та ін., 2016).

При проведенні розвідувально-пошукових заходів необхідно розуміти, де найімовірніше може розташовуватися противник, де варто шукати його спостережні (командні) пункти, вогневі засоби, чим він може себе демаскувати і як за різними розвідувальними ознаками зробити правильний висновок про помічене¹. До ознак розвідувальної діяльності можна віднести: витоптані місця, нові тропи, сліди від гусеничного та колісного транспорту, залишки будівельних матеріалів, багать, свіжого ґрунту тощо. Із зазначених ознак жодну окремо не слід розглядати як безперечний доказ наявності противника або як характеристику його намірів. Тільки сукупність кількох розвідувальних ознак дасть можливість зробити правильний висновок про цілі (об'єкти), положення об'єктів (цілей) (Єрмаков, Черняєв, Вінник, 2010).

Для проведення розвідувально-пошукових заходів використовують розвідувальні пошукові групи (далі – РППГр). Кількість, склад, екіпірування залежать від штатного розпису підрозділу та мають забезпечувати максимальну мобільність і автономність.

При веденні пошуку щільність пошукової лінії і темп пошуку залежать від низки факторів, а саме: характеру місцевості, чисельності та способів маскування членів ДРГ, рівня професійної підготовки особового складу, пори року та часу доби.

Пошукові дії можуть проводитись одним із таких способів:

1) односторонній спосіб – проводиться за допомогою двох пошукових груп, що діють в одному напрямку в межах визначених смуг;

2) паралельний пошук – здійснюється кількома РППГр у суміжних районах, взаємодія між підрозділами відбувається за допомогою радіозв'язку;

3) вибірковий пошук – проводиться в непрохідній місцевості або в разі недостатньої кількості сил і засобів;

4) зустрічний пошук – проводиться РППГр, що рухаються на зустріч одна одній; з метою недопущення дружнього вогню використовуються сигнали взаємного розпізнавання та визначається глибина максимального просування.

Проведення розвідувально-пошукових заходів повинно відбуватись із дотримання певних правил: особовий склад має бути оснащений індивідуальними засобами захисту, мати сухі пайки на дві доби, оптичні засоби спостереження, достатню кількість боєприпасів, засобів надання медичної допомоги пораненому.

З метою недопущення раннього виявлення РППГр пошук повинен проводитись перекастом: поки перша лінія оглядає місцевість, група прикриття забезпечує вогневу підтримку. Відстань між рубежами залежно від особливостей рельєфу може складати 25–30 м.

Під час проведення розвідувально-пошукових заходів потрібно зважати на наявність вибухонебезпечних предметів (мін-пасток, розтяжок).

При виявленні підозрілих предметів у разі відсутності навичок з їх знешкодження категорично забороняється:

- піддавати їх механічному, термічному, акустичному, світловому або іншому впливу;

- самостійно відкривати та перевіряти підозрілі сумки, коробки, валізи;

- намагатися самостійно знешкоджувати вибухонебезпечні предмети;

- використовувати поряд із предметами відкритий вогонь, електронагрівальні прилади, палити;

- користуватися поряд із предметами засобами радіозв'язку, мобільними телефонами й іншими приладами, що передають радіосигнали;

- торкатися вибухонебезпечних або підозрілих предметів, зрушувати їх з місця, проводити будь-які маніпуляції з ними (Ясько, Осадчий, Ясько, 2015).

Найбільш ефективною дією при проведенні контрдиверсійних заходів є засідка. Вона застосовується для захоплення та знищення зв'язкових, розвідників, невеликих груп противника, груп постачання, пунктів управління, захоплення полонених та зразків озброєння. Засідка – дії підрозділу, під час виконання яких він розміщується на шляху можливого пересування супротивника з метою зменшення його бойового потенціалу шляхом повного знищення, захоплення полонених, зразків озброєння, військової техніки.

Різновидами засідок є подвійна засідка, заманююча засідка, очікуюча засідка, засідка-

¹ Методичний посібник щодо організації і здійснення охорони та оборони, повсякденної діяльності військових частин (підрозділів) Збройних сил України, які розташовані у базових таборах. Київ : ГШ ЗСУ, 2015. 59 с.

приманка, засідка-наліт, засідка-спрут (застосовується навколо населеного пункту), ближня засідка, дальня засідка, атака-засідка (полягає у здійсненні демонстративної атаки більшою частиною сил підрозділу на місця тимчасового розташування сил противника та здійсненні певних дій меншою частиною сил підрозділу на шляху можливого відходу сил противника) (Пічугін, Єрмаков, Черняєв, 2006).

Залежно від якості вогневої підтримки, наявних ресурсів, оперативної інформації про противника, часу та місця проведення засідки можливе планування ближньої засідки, яка використовується для того, щоб знищити ворога повністю. Ближня засідка проводиться, якщо співвідношення сил становить 2:1, хоча відомі випадки, коли співвідношення сил 1:1 дозволяло знищити ворога. В жодному разі засідка не проводиться, якщо сили противника більші, ніж патруль¹.

Особливостями ближньої засідки є такі:

- проводиться з метою повного знищення ворожого загону;
- виконання не доцільне в тому випадку, якщо загін у засідці є меншим, ніж ворожий загін;
- проводиться на дистанції в радіусі кидка ручної наступальної (світло-шумової) гранати;
- спирається на загородження на протилежній частині зони ураження.

До складу загону, що проводить ближню засідку, входять три групи: група безпеки, група підтримки та штурмова команда (Ларсен, 2022).

Дії підрозділу під час створення близької засідки мають контролюватися безпосередньо командиром і передбачають, що загін має займати очікувану позицію допоки:

- командир групи не дасть команду «Час», що означитиме повернення загону на вихідний рубіж;
- командир патруля дасть команду «Не відкривати вогонь» і дозволить великим загонам противника пройти;
- передчасно не буде виявлена група супротивником.

Найбільш поширена помилка під час ближньої засідки – затримка з відкриттям вогню після першого пострілу, що дозволяє ворожим бійцям адекватно відреагувати на появу загрози.

Метою дальньої засідки є виснаження сил противника та нанесення йому шкоди. Знищення цілі й отримання оперативної інформації не є пріоритетними завданнями.

Особливостями дальніх засідок є такі:

- може проводитися меншими відносно противника силами;
- здійснюється поза межами радіусу кидка ручної гранати;
- до складу групи, що проводить дальню засідку, належать група «мисливець-убивця», група забезпечення і група вогневої підтримки;
- передбачає планування швидких груп відходу.

Відкриття вогню відбувається лише в тому випадку, якщо командир дав відповідний наказ або противник відкрив вогонь на випередження.

Якщо задіяти підрозділ у проведенні дальньої засідки, збільшуються можливості з виявлення супротивника, а також зменшується ризик отримання поранень. Однак потрібно враховувати, що на дальні відстані сили противника будуть проводити заходи, спрямовані на виявлення бійців, які створили засідку, та намагатись зайти їм у тил.

При потраплянні підрозділу до ближньої засідки необхідно зайняти укриття та відразу почати вести вогонь у відповідь з максимальним темпом стрільби у напрямку засідки, застосувати осколкові та димові гранати в напрямку противника й атакувати бійців ворожого загону в напрямку засідки. Швидкість, сміливість і рішучість – ключові фактори виживання при веденні стрілецького бою на ближній дистанції. Група, яка не потрапила в зону ураження, ідентифікує позицію засідки, веде вогонь із максимальним темпом стрільби у напрямку засідки, а далі переносить вогонь, підтримуючи групу, що атакує.

При потраплянні у дальню засідку особовий склад пошуково-розвідувальної групи повинен діяти таким чином:

- а) група, яка потрапила в зону ураження, повинна миттєво відкрити вогонь у відповідь, знайти укриття та продовжити щільний вогонь у напрямку позицій засідки противника, виводячи з ладу його ключові вогневі точки, створюючи хаос серед особового складу з метою зриву планів;
- б) група, яка не потрапила в зону ураження, пересувається з використанням рельєфу місцевості та приховано заходить у фланг з метою атаки позиції противника;
- в) за можливості командир підрозділу або передовий дозорний викликає вогонь артилерії або авіації².

¹ Методичний посібник по виживанню особового складу в екстремальних умовах. Житомир : 8 АК (розв. відділ), 2012. 65 с.

² Методичні рекомендації «Контрзасадні дії» (за досвідом проведення ООС (раніше АТО). Київ, 2019. 33 с.

Вирішенню завдань дослідження слугувало проведення в Харківському національному університеті внутрішніх справ тактико-спеціальних навчань. Відповідно до наказу Харківського національного університету внутрішніх справ «Про організацію та проведення тактико-спеціальних навчань із курсантами 2–4-х курсів» від 12 вересня 2023 року № 600 з 18 по 22 вересня 2023 року за місцями дислокації університету в містах Вінниця та Кам'янець-Подільський кафедрою тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 проводились тактико-спеціальні навчання з курсантами 2–4 курсів факультетів № 1–4 за такими напрямками:

- 1) вогнева підготовка:
  - заняття з вивчення будови, принципу роботи стрілецької зброї, протитанкових засобів ураження, гранатометів загального призначення, ручних гранат;
  - відпрацювання принципів та правил стрільби з АКМ калібру 7,62 мм з положень стоячи, з коліна та лежачи;
- 2) ідентифікація вибухонебезпечних предметів:
  - способи ідентифікації вибухонебезпечних предметів;
  - тактика переміщення в замінованій лісистій місцевості;
  - заходи безпеки при виявленні вибухонебезпечних предметів;
  - алгоритм дій при виявленні підрозділом розтяжок або мінування;
- 3) тактична медицина:
  - удосконалення способів зупинки масивної кровотечі;
  - удосконалення алгоритму дій при самопомозі та допомозі пораненому на полі бою під прямим вогнем противника;
  - удосконалення способів переміщення пораненого з-під вогню противника в безпечну зону;
  - удосконалення первинного огляду пораненого відповідно до протоколу MARCH;
- 4) військова інженерія:
  - вибір місця, обладнання позицій, визначення секторів ведення вогню, будівництво фортифікаційних споруд;
  - відпрацювання маскуванню власних позицій з урахуванням можливостей підрозділів аеророзвідки противника;
  - проведення розвідки із застосуванням БПЛА;
  - відпрацювання дій особового складу у випадку сигналу «Повітряна тривога» та загрози мінометного або артилерійського обстрілу;

– відпрацювання тактики дій особового складу у разі нападу;

- 5) радіаційна, хімічна, біологічна безпека:
  - виконання нормативів цивільного захисту (одягання засобів захисту органів дихання та засобів захисту шкіри, заміна фільтруючого елемента);
  - пересування в засобах захисту органів дихання та шкіри на місцевості;
  - відпрацювання особливостей ведення вогневого контакту в засобах індивідуального захисту органів дихання та шкіри;
  - поліцейський квест «Дії поліцейського у разі виникнення надзвичайної ситуації з вибухом СДОР»;
  - поліцейський квест «Захист від зброї масового ураження».

Участь у тактико-спеціальних навчаннях взяли близько 1 375 курсантів 2–4 курсів факультетів № 1–4.

Другий етап тактико-спеціальних навчань проводився 10 листопада 2023 року науково-педагогічним складом кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 спільно з представниками військової частини № 3008 Національної гвардії України з курсантами науково-практичних гуртків «СФП» та ТСП «ЩИТ» (курсантами 1–3 курсів факультетів № 2 і 3, всього 50 осіб) та передбачав проведення поліцейського квесту з пошуку озброєних злочинців із відпрацюванням бойових шиків, тактики переміщення малих тактичних груп, оперативно-тактичних маневрів, виходу із засідки, створення засідки, атаки, захисту, рейду, супроводження підрозділу розрахунку БПЛА, до завдань якого входили:

- 1) розвідка місцевості, прокладення шляху для групи;
  - 2) огляд найбільш небезпечних місць, місць можливих засідок тощо;
  - 3) оперативний супровід групи;
  - 4) коригування дій підрозділу під час вогневого контакту;
  - 5) маскуванню від БПЛА та викриття замаскованого ворога силами розрахунку БПЛА.
- Проведена робота стала теоретичним підґрунтям для розробки моделі з протидії поліцейськими ДРГ противника в умовах дії правового режиму воєнного стану, що передбачає:
- 1) створення досьє об'єкта з метою визначення ступеня ймовірного нападу ДРГ;
  - 2) проведення командно-штабних навчань, що передбачають цільові навчання з керівним складом взаємодіючих суб'єктів правоохоронної діяльності щодо протидії ДРГ;
  - 3) проведення тактико-спеціальних навчань у два етапи;

4) залучення курсантів ЗВО МВС України зі специфічними умовами навчання до забезпечення публічної безпеки та порядку у прикордонних областях.

ВИСНОВКИ. Використання тактичних прийомів протидиверсійної боротьби при реалізації моделі протидії поліцейськими диверсійно-розвідувальним силам під час освітнього процесу в закладах освіти зі специфічними умовами навчання дозволить сформувати у

майбутніх офіцерів Національної поліції України необхідний рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок із зазначеної проблематики, що буде слугувати в подальшому вирішенню низки питань, пов'язаних зі способами ідентифікації населенням членів ДРГ, правовою кваліфікацією діяльності ДРГ та розробкою методичних рекомендацій щодо взаємодії сил безпеки та оборони України під час воєнного стану та в повоєнний період.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Боровик М. О. Удосконалення засобами фізичної підготовки стресостійкості поліцейських у службово-бойових завданнях у зоні проведення ООС. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 2 (38). С. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-18>.
2. Боротьба з незаконними збройними формуваннями під час ведення стабілізаційних дій військ : навч. посіб. / І. Польцев, Д. Хаустов, О. Тимчук та ін. Львів : Нац. акад. сухопутних військ, 2022. 219 с.
3. Військова розвідка : навч. посіб. / упоряд.: Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. Київ : Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2016. 335 с.
4. Єрмаков В. О., Черняєв С. І., Вінник В. І. Розвідувальна підготовка. Частина II. Основи організації і ведення розвідки підрозділами : навч. посіб. Житомир : ЖВІ НАУ, 2010. 116 с.
5. Загальна тактика. Частина 1 : навч. посіб. / С. Т. Полторака, М. Д. Ткаченко, О. В. Лисенко та ін. Харків : ХУПС, 2012. 288 с.
6. Зелений В. І. Загальна тактика : підручник. Київ : Вид. Паливода А. В., 2011. 250 с.
7. Ковальов І., Боровик М., Кушніренко Р., Колесніков В., Коваль А. До питань виховання психологічної стійкості майбутніх офіцерів поліції в умовах воєнного стану в процесі фахової підготовки. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 12 (12). С. 128–138. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12\(12\)-128-137](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12(12)-128-137).
8. Кузьменко Ю. В., Коропатов О. М., Думанський Р. В. Адміністративно-правове забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури України під час воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 27. С. 59–65. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.27.08>.
9. Ларсен К. Тактика легкої піхоти для малих підрозділів / пер. з англ. А. Пилипенко, М. Федяй, Н. Мелешкова та ін. Київ : Наш Формат, 2022. 328 с.
10. Мисик А., Андрушко О. Модель ідентифікації диверсійно-розвідувальної групи при спробі перетину державного кордону. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Військові та технічні науки*. 2020. Т. 83, № 2. С. 190–203. DOI: <https://doi.org/10.32453/3.v83i2.567>.
11. Особиста безпека поліцейського в умовах дії правового режиму воєнного стану : навч. посіб. / уклад.: М. О. Боровик, І. А. Шутяк, І. Т. Ларіонова, М. В. Іншеков ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 188 с.
12. Пічугін М. Ф., Єрмаков В. О., Черняєв С. І. Розвідувальна підготовка. Частина I. Основи військової розвідки : навч. посіб. Житомир : ЖВІРЕ, 2006. 120 с.
13. Снегірьов Д. Як розпізнати і знешкодити російську ДРГ: ключові ознаки диверсантів та що робити у разі зустрічі з ними // CHAS.NEWS : сайт. 12.03.2022. URL: <https://chas.news/current/yak-rozpiznati-i-zneshkoditi-rosiisku-drg-klyuchovi-oznaki-diversantiv-ta-scho-robiti-u-razi-zustrichi-z-nimi> (дата звернення: 16.12.2023).
14. Шинкаренко І., Подзолкова Т. Правові та методологічні проблеми щодо виявлення членів російських диверсійно-розвідувальних груп під час воєнного вторгнення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 21–28. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-21-28>.
15. Ясько В. А., Осадчий О. М., Ясько О. В. Саморобні вибухові пристрої та боротьба з ними. Частина 1. Дії підрозділів в умовах застосування саморобних вибухових пристроїв : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2015. 180 с.

Надійшла до редакції: 20.12.2023

Прийнята до опублікування: 24.03.2024

REFERENCES

1. Borovyk, M. O. (2021). Improvement of stress resistance of police officers during combat missions of the Joint Forces Operations through physical training. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*, 2(38), 112–120. <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-18>.
2. Borovyk, M. O., Shutiak, I. A., Larionova, I. T., & Ishenkov, M. V. (2023). *Personal security of a police officer in the conditions of the legal regime of martial law*. WRITINGS.
3. Kovalev, I., Borovyk, M., Kushnirenko, R., Kolesnikov, V., & Koval, A. (2022). On the issues of education of psychological resistance of future police officers under the conditions of marital state in the process of professional training. *Science and Technology Today*, 12(12), 128–138. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12\(12\)-128-137](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12(12)-128-137).
4. Kuzmenko, Iu. V., Koropatov, O. M., & Dumanskyi, R. V. (2022). Administrative and legal ensuring the protection of critical infrastructure objects in Ukraine during marital state. *Law Bulletin*, 27, 59–65. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.27.08>.
5. Larsen, K. (2022). *Light Infantry Tactics for Small Teams* (A. Pylypenko, M. Fediai, N. Meleshkova et al., Transl.). Our format.
6. Mysyk, A., & Andrushko, O. (2020). Model of identification of diversion and intelligence group at attempt to cross the state border. *Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 83(2), 190–203. <https://doi.org/10.32453/3.v83i2.567>.
7. Pichuhin, M. F., Yermakov, V. O., & Cherniaiev, S. I. (2006). *Intelligence training. Part I. Basics of military intelligence*. ZhVIRE.
8. Poltorak, S. T., Tkachenko, M. D., Lysenko, O. V. et al. (2012). *General tactics. Part 1*. KhUPS.
9. Poltsev, I., Khaustov, D., Tymchuk, O. et al. (2022). *Fight against illegal armed formations during the stabilization operations of the troops*. National Academy of Ground Troops.
10. Shynkarenko, I., & Podzolkova, T. (2022). Legal and methodological problems regarding the identification of members of russian diversion and intelligence groups during the military invasion. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 2, 21–28. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-21-28>.
11. Sniehirov, D. (2022, March 12). *How to recognize and neutralize a Russian DIG: key signs of saboteurs and what to do in case of meeting them*. CHAS.NEWS. <https://chas.news/current/yak-rozpiznati-i-zneshkoditi-rosiysku-drg-klyuchovi-oznaki-diversantiv-ta-scho-robiti-u-razi-zustrichi-z-nimi>.
12. Yasko, V. A., Osadchyi, O. M., & Yasko, O. V. (2015). *Improvised explosive devices and combating them. Part 1. Actions of units in conditions of use of improvised explosive devices*. Ivan Ohienko K-PNU.
13. Yermakov, V. O., Cherniaiev, S. I., & Vinnyk, V. I. (2010). *Intelligence training. Part II. Basics of organizing and conducting intelligence by units*. ZhVI NAU.
14. Zaitsev, D. V., Nakonechnyi, A. P., Pakhariev, S. O., & Lutsenko, I. O. (2016). *Military intelligence* (V. B. Dobrovolskyi, Ed.). Kyiv University Publishing and Printing Center.
15. Zelenyi, V. I. (2011). *General tactics*. Publisher of Palyvoda A. V.

Received the editorial office: 20 December 2023

Accepted for publication: 24 March 2024

MYKOLA OLEKSANDROVYCH BOROVYK,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Tactical and Special Physical Training;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>,
e-mail: boroviknik86@gmail.com*

COUNTERING HOSTILE SABOTAGE AND RECONNAISSANCE GROUPS BY THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNITS IN THE CONTEXT OF MARTIAL LAW

The article is devoted to the study of ways to improve the tactical and special readiness of police officers to counteract sabotage and reconnaissance groups in the border areas and in the areas of active hostilities. The author identifies additional powers of the police under the martial law regime, including the following: conducting joint operations against sabotage and reconnaissance forces of the aggressor (enemy) and paramilitary or armed groups which are not regulated by the laws of Ukraine.

To address the objectives of the study, the analysis of the sources of international and national law providing for the use of sabotage and reconnaissance groups by the parties to the conflict is carried out, the essence and hierarchical structure of these groups are revealed, and the objects against which the use of sabotage measures is prohibited are identified. The article also

provides a list of objects of the warring parties which, according to international humanitarian law, may be subject to damage.

The organisational features of the basics for defensive combat by the units of the ground forces of certain countries, in particular, the Federal Republic of Germany and the United States of America, are considered. According to the military doctrine of these countries, the purpose of defence is to disrupt the enemy's offensive actions, inflict maximum losses in manpower and equipment, and gain time to concentrate forces in the chosen direction for the offensive.

The article describes the signs that can be used to identify members of Russian sabotage and reconnaissance groups. These signs are the following: the execution of certain actions, including conducting intelligence activities, destabilising the situation by committing criminal offences (explosions, murders, assaults, robberies) under the guise of domestic crimes, spreading false information and discrediting the authorities during direct communication with the local population.

The tactical methods of combating sabotage and reconnaissance groups in the territory of the controlled border area are highlighted. The experience of counter-sabotage measures by the security and defence forces of Ukraine, one of the elements of which is an ambush, is studied.

A model of sabotage protection and its use in the educational process of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is proposed, which provides for a comprehensive combination of command and staff exercises with tactical and special exercises in two stages and involvement of cadets in ensuring public safety and order in border settlements.

Key words: *sabotage and reconnaissance group, border area, combat operations, customs of war, tactical techniques, supply line.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Боровик М. О. Протидія диверсійно-розвідувальним групам противника підрозділами Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 152–162. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.14>.

Citation (APA): Borovyk, M. O. (2024). Countering hostile sabotage and reconnaissance groups by the National Police of Ukraine units in the context of martial law. *Law and Safety*, 1(92), 152–162. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.14>.